

Matyušová, Zdeňka

Druhé setkání s ruským spisovatelem N. S. Leskovem

Slavica litteraria. 2021, vol. 24, iss. 1, pp. 167-171

ISSN 1212-1509 (print); ISSN 2336-4491 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/SL2021-1-19>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/144049>

License: [CC BY-SA 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/)

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Druhé setkání s ruským spisovatelem N. S. Leskovem

Zdeňka Matyušová (České Budějovice)

N. S. Leskov i tradicija ruskogo romana v mirovom kontekste. Ed. Ivo Pospíšil. Brno: Ústav slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, 2020. 197 s. ISBN 978-80-88296-11-9.

Ve dnech 5.–6. 11. 2019 bylo na Ústavu slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity uspořádáno druhé mezinárodní brněnské kolokvium – doktorská škola – o ruském spisovateli Nikolaji Semjonoviči Leskovovi (1831–1895). Toto setkání kontinuálně navázalo na první kolokvium o tomto autorovi, které se na Filozofické fakultě v Brně konalo v roce 2017 pod označením *Leskov i vokrug. Konteksty tvorčestva i sostojanie sovremennogo leskovovedenija – viz publikační výstup*¹.

Již výše zmíněné druhé kolokvium, jehož stěžejním jednacím jazykem byl opět převážně ruský jazyk, se uskutečnilo pod názvem *H. S. Leskov i tradicija ruskogo romana v mirovom kontekste*. Zúčastnili se ho doktorandi, jejich školitelé a pedagogové z České republiky, Ruska a Ukrajiny. Jejich statě a příspěvky vyšly společně v uvedené monografické publikaci o rozsahu 197 stran.

Nikolaj Semjonovič Leskov začal literární dráhu jako publicista. Procestoval křížem krážem celou Rus a detailně poznal všechny její sociální, kulturní a hospodářské problémy. Vedle zážitků ze středoruského vesnického dětství, z pobytu v Orlu a v Kyjevě odtud čerpal impulsy pro rozvíjení své bohaté tvůrčí fantazie. Leskov psal o nejrůznějších otázkách a skutečnostech – o systému vzdělávání, o rolnické otázce aj. Na počátku šedesátých let 19. století přijel do Petrohradu a začal se věnovat beletristice. Často se však dostával do konfliktu s oficiálními místy, obzvláště kvůli své vlastní umělecké tvorbě, v níž postupně sílily kritické tendence. Náměty pro svá díla si Leskov často volil z vesnického

a kupeckého prostředí – například prózy *Kalvárie* (Житие одной бабы, 1863) a *Lady Macbeth Mcenského újezdu* (Леди Макбет Мценского уезда, 1865), romány *Není kam* (Некуда, 1864) a *Na nůž* (На ножах, 1870–1871). V sedmdesátých letech se zaměřoval především na mravní otázky a usiloval o nalezení jakéhosi ‚spravedlivého člověka‘ v různých sociálních vrstvách (duchovenstvo, šlechta apod.), věřil v sílu morálního principu a v historicky zformovaný charakter prostého ruského člověka – *Duchovenstvo sborového chrámu* (Соборяне, 1872), *Zapečetěný anděl* (Запечатленный ангел, 1873), *Upadající rod* (Захудалый род, 1874), *Očarovaný poutník* (Очарованный странник, 1874), *Krchňa* (Сказ о туйском косом Левше и стальной блохе, 1881), *Železná vůle* (Железная воля, 1876). V osmdesátých letech Leskov zpracovával náměty ze starých náboženských legend a v jeho prózách výrazně posiluje satirická složka – *Krásná Aza* (Прекрасная Аза, 1888), *Skomoroch Pamfalón* (Скоморох Памфалон, 1887), *Drobnosti ze života pravoslavných biskupů* (Мелочи из жизни архиерейской жизни, 1878–1880).

N. S. Leskov znal do hloubi ruskou historii, staroruské literární památky a ruské literární tradice, na které ve svém díle navázal. Žánrová podoba veškerého jeho díla je vskutku originální – pro uchopení materiálu většího epického rozmachu volil kronikový typ, ale výslovně tříbil a propracovával zejména povídku, skazové formy a črtu. Jeho beletristická tvorba byla vždycky souběžně doprovázena publicistickou činností. Nelze opomenout ani náklonnost Leskova k naší zemi, k Čechám. Pozornost věnoval prózám spisovatelky Boženy Němcové a v ruském časopise Severní včela (Северная пчела) byl uveřejněn jeho překlad pohádky Boženy Němcové

¹ Viz *Leskov i vokrug. Konteksty tvorčestva i sostojanie sovremennogo leskovovedenija*. Ed. Ivo Pospíšil. Brno: Ústav slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, 2018.

O dvanácti měsíčkách. Jeho asi tříměsíční pobyt v Praze v roce 1862 se stal impulsem k napsání povídky *Alexandrit* (Александрит, 1884) o významném brusíči českých granátů Venclovi a poté v letech 1875 a 1884 pobýval v Mariánských Lázních.

Představovaná kolektivní monografie *H. C. Leskov i tradicija ruskogo romana v mirovom kontekste* vychází s finančním příspěvím grantu Masarykovy univerzity *Podpora mezinárodních doktorských škol*. Byla vydána péčí Ústavu slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Českou asociací slavistů, Slavistickou společností Franka Wollmana a obsahuje bibliografie včetně bibliografických odkazů. V této neobvykle pozoruhodné publikaci jsou v abecedním pořádku představeny zajímavé příspěvky, které jsou vždy na začátku opatřené krátkou anotací a klíčovými slovy v původním jazyce článku (čeština, ruština) a následně abstraktem a klíčovými slovy v anglickém jazyce.

Obeznamit se zde můžeme s patnácti statěmi, v nichž se jednotliví tvůrci zaměřují zejména na problematiku žánrových specifik Leskovovy prozaické tvorby, na zkoumání místa románu v ní, na kulturní a žánrovou hybridizaci textu a jeho přesah, na osobitosti uměleckého projevu a dominantní rysy poetiky N. S. Leskova, na prvky jakéhosi metamorfického románu vlastního žánru i na typizaci obrazů hlavních hrdinů vybraných spisovatelových děl. Po stránce metodologické jsou předložena pojednání následně uvedených příspěvatelů založena převážně na žánrové a textové analýze dominantních Leskovových próz:

Ольга Червинская a Роман Дзык (Ukrajina) napsali článek s názvem *Топографический портрет Киева: жанровая специфика текста Н. С. Лескова «Печерские антики»*, ve kterém analyzují názory řady badatelů na žánrovou specifikou leskovovské tvorby, přičemž jejich koncepcí interpretuje tento text jako zcela specifickou žánrovou formu lyrického románu.

Надежда Юрьевна Данилова (Rusko) se ve svém referátu *Литературные источники хроники Н. С. Лескова «Захудалый род»* zamýšlí nad dosud neprozkoumanými a neprostudo-

vanými zdroji kroniky – *Повесть об Унженском кресте, Житие Юлиании Лазаревской* a nad statí F. I. Buslajeva *Идеальные женские характеры Древней Руси* (1858) a zkoumá jejich spojitost s formováním leskovovské koncepce spravedlnosti, kdy Leskov vystupuje nejen jako umělec slova, ale zkoumá i tradiční ruskou mentalitu.

Роман Дзык (Ukrajina) v článku *Украинская лексика в «Печерских антиках» Николая Лескова* analyzuje zvláštnosti umělecké řeči Nikolaje Leskova, fungování a systematizaci ukrajinské lexiky v dílech uvedeného spisovatele.

Татьяна Владимировна Юрьева (Rusko) ve svém příspěvku s názvem *«Для нас, духовных, нет защитников»: отражение взаимоотношений духовенства и светской власти в пореформенной России в романе-хронике Н. С. Лескова «Соборяне»* analyzuje umělecký text románu-kroniky N. S. Leskova jako pramen důkazů a informací o každodenním všedním životě pravoslavného duchovenstva v Rusku v polovině 19. století a dochází k závěru, že román-kronika je nejlepší formou pro řešení této otázky: *«Таким образом, перед нами предстает совсем иная картина, по сравнению с той, которую мы получаем, читая сухие строки истории русской православной церкви, которая посвящает положению приходского священства всего несколько строк. Черты их повседневной жизни, тем более, личные переживания, ускользают от внимания церковных историков. Выбрав жанр романа-хроники, Н. С. Лесков создает правдивый документ об истинном положении православного духовенства пореформенной России. В этом случае художественное произведение обретает не заложенную изначально в нем функцию – обретает силу документа.»*²

Galina Kosych (ČR) se v článku *Романы Н. С. Лескова в рецепции литературной критики* zamýšlí nad publikacemi literárních kritiků šedesátých – sedmdesátých let, které jsou věnované tvorbě N. S. Leskova a rovněž literárně-kritic-

2 JURJEVA, Tatjana Vladimirovna: „Dlja nas, duchovnyh, net zaščitnikov“: otnošenije vzajmoотношений duchovenstva i svetskoj vlasti v poreformennoj Rossiji v romane-hronike N. S. Leskova „Soborjane“. In: N. S. Leskov i tradicija ruskogo romana v mirovom kontekste. Ed. Ivo Pospíšil. Brno: Ústav slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, 2020, s. 72.

kým vystoupením a projevům od konce osmdesátých až do poloviny devadesátých let, jejichž obsah je podmíněn vydáním prvních sebraných spisů autora.

Наталья Лукьянчикова (Rusko) se v referátu *Художественная репрезентация образа нигилистики в романе-хронике Н. С. Лескова «Соборяне»* pokouší odhalit uměleckou osobitost realizace obrazu ženy-nihilistky v uvedeném románu N. S. Leskova.

Pavol Markovič (Slovensko) se ve svém článku *Leskovova „črta“ Lady Macbeth ako príklad kultúrneho a žánrového presahu* zabývá mírou kulturní a žánrové hybridizace textu a jeho přesahem, pojednává o heterogenní genologické charakteristice krátké prózy N. S. Leskova *Lady Macbeth Mcenského újezdu* a podle jeho mínění jakási hybridní povaha tohoto díla vyplývá z určité volné adaptace univerzálního shakespearovského námětu: „Z hlediska poetiky dielo predstavuje prechod medzi slohovo-typologickými útvarmi a je príkladom hybridizácie. Tematicky text inklinuje k inventáru romantických toposov, ale všetky city, afekty a motivácie postáv nie sú zobrazované romanticky autonómne, ale ako súčasť obrazu/skice reality. Zobrazujú sa javy v ich zvláštnosti a špecifickosti, ale stávajú sa univerzálniejším obrazom ľudskej psychiky a sociálneho kontextu a ich smerovanie je tak realistické. Lavírovanie medzi romantickou témou citu, afektu a realistickým módom zobrazenia nesie výrazný estetický potenciál, ktorý možno nebol celkom využitý, ale je evidentný.“³

Татьяна Юрьевна Мельник (Rusko) se v pojednání s názvem *Культурные смыслы литературного текста (Запечатленный ангел Николая Лескова)* věnuje kulturním smyslům uvedené prózy N. S. Leskova a poukazuje na to, že spisovatel narušuje tradiční strukturu jakéhosi vánočního vyprávění (jako součásti takzvané kalendářní literatury) a vytváří prvky metamorfického románu vlastního žánru, který poté ovlivní jeho tvorbu v následujících letech.

«Можно сказать, что в «Запечатленном ангеле» заложена матрица жанровой формы нового

русского романа с чертами метаморфизма: открытой формой, рецептивностью, апелляцией к читателю, игрой с реципиентом, пародификацией, ризомностью, с героем-транслятором собственного опыта, а не переживания, интертекстуальностью. Таким образом, Лесков предвосхитил приемы и методы литературы XX века.»⁴

Наталья Никорьяк (Ukrajina) ve svém příspěvku *Лади Макбет Мценского уезда: интермедийный диалог Р. Балаяна с Н. Лесковым* v perspektivní zkratce intermediální a intertextuální estetiky analyzuje filmovou verzi zpracování textu N. Leskova *Lady Macbeth Mcenského újezdu* v pojetí ukrajinského režiséra R. Balajana: «Таким образом, безусловно, можем сделать вывод, что любая, каждая отдельная конверсия литературного текста в кинотекст, являясь сложным творческим процессом, требует от авторов аргументированного осмысления именно первоисточника. Рецептивный потенциал первоисточника предусматривает множественность таких рецептивных версий, которые предстают креативными импульсами его сохранения в активном поле искусства.»⁵

Lenka Paučová (ČR) se v referátu s názvem *Жанровая специфика дневника Туберозова в структуре романа-хроники Соборяне* zabývá problematikou žánrového specifika fiktivního deníku, jeho místem a funkcí v uvedeném románu a srovnává deník Tuberezova s dalšími deníky literárních postav ruské literatury 19. století – s deníkem Pečorina (z románu M. J. Lermontova *Hrdina naší doby*) a s deníkem Kruciferského (z románu *Kdo je viněn?* A. N. Gercena).

Ivo Pospíšil (ČR) v pojednání *Лесков и теория романа* komentuje některé dominantní rysy poetiky N. S. Leskova a popisuje tři základní tendence v ruské literární kritice, které se od samotného počátku ve vztahu k Leskovovi zformovaly: «С самого начала в русской литературной критике выделались по отношению к Лескову три основные линии; они

3 MARKOVIČ, Pavol: *Leskovova „črta“ Lady Macbeth ako príklad kultúrneho a žánrového presahu*. In: *Ibidem*, s. 106.

4 MELNIK, Tatjana Jur'jevna: *Kulturnyje smysly literaturnogo teksta (Запечатленный ангел Николая Лескова)*. In: *Ibidem*, s. 122.

5 NIKORJAK, Natalja: *Lady Makbet Mcenskogo ujezda: intermedialnyj dialog R. Balaban s N. Leskovym*. In: *Ibidem*, s. 137.

вырисовывались постепенно, как печатались новые левковские произведения.

Первая связана с революционной ненавистью к Лескову как автору будто бы доносчицкой «пожарной статьи» (от 30 мая 1862 г.) – это была продолжительная, жестокая борьба с обеих сторон, в ходе которой Лесков стал писать свои антинигилистические романы.

Вторая связана со скорее положительной оценкой Лескова со стороны либеральной и частично народнической критики, которая оценивала его глубокое знание народа, религии и народной речи, детали народного быта и дониколаевской Руси; Лесков представлен как своеобразный этнограф, фольклорист, религиозист, славист, специалист по иконописи.

Третьей точкой зрения является модернистское открытие Лескова как экспериментатора.»⁶

Светлана Родонова (Rusko) ve svém článku *Лексика со значениями «сватовство» и «супружество» в Жемчужном ожерелье Н. С. Лескова* předkládá a názorně demonstruje možnosti jejich klasifikace při případném využití ve studiu a při práci s ruským jazykem u zahraničních studentů.

Алла Шелаева (Rusko) se v referátu *О западноевропейских корнях русского романа: Проблемы «второго пола» в романе Н. С. Лескова «Чертовы куклы» и рецепты их решения* se zamýšlí nad vlivem západoevropského románu na výše zmíněnou Leskovou prózu a zvláštní pozornost autorka věnuje typizaci obrazů hlavních hrdinů tohoto díla.

Ирина Шустина (Rusko) v příspěvku *Эпитеты как средство создания портретной характеристики главной героини повести Н. С. Лескова Лади Макбет Миценского уезда* popisuje jazykové prostředky, analyzuje epiteta a stěžejní lexikální jednotky, které spisovatel použil při vytváření charakteristiky ústřední hrdinky v jejich různých životních etapách, přičemž zvláštní pozornost je věnována jednotlivým detailům portrétu, jejich charakteristice jako výrazu vnitřního stavu hrdinky a její transformace.

Леонид Выскочков (Rusko) se ve svém článku *Крымская война в произведениях Н. С. Лескова* zamýšlí nad tématem Krymské války v tvorbě N. S. Leskova a zmiňuje zejména otázku vybavení ruské armády, zaostalou výzbroj, zvláštnosti ruské mentality a problematiku objevení se tzv. nového člověka.

V předmluvě zaznívají slova editora knihy profesora Iva Pospíšila, která jsou více než výstižná: *«Именно лесковское романное творчество может стать отправной точкой рефлексий по извилистым путям романа и его европейского развития и специфике национальных романских моделей. На основе отдельных, частных анализов романов Лескова можно подытожить, что практически каждый романский артефакт этого автора является своего рода лабораторией композиции романа, структуры жанра, нарративных стратегий, художественных деталей, символических образов и, в конце концов, теоретических концепций, связанных с общими вопросами поэтики и жанрологии.»⁷*

Publikované literárněvědné statě se odlišují jak hloubkou odborného a tematického zaměření, tak i svou rozdílnou vypovídací hodnotou, čímž tato odborná monografie poskytuje prostor pro vyjádření pluralitních názorů a úsudků z rozdílných zorných úhlů. Posuzovaná kolektivní monografie postihuje širokou paletu podnětů, které výše uvedená problematika nabízí a přispívá tak k jejímu hlubšímu pochopení a vícestrannému náhledu. Najdeme zde jak zhodnocení stávajícího stavu poznání stanovené tematiky, tak rovněž vytyčení a nastínění nových námětů i aktuálních otázek. A bude-li čtenář s dostatečným odborným nadhledem tuto publikaci studovat a se zaujetím pročítat, nesporně mu to přinese řadu impulsů a naprosto nových informací. Domnívám se rovněž, že předložená kniha je podnětným příspěvkem k následným diskusím o výše zmíněné aktuální problematice a neměla by uniknout zejména pozornosti odborné veřejnosti.

6 Pospíšil, Ivo: *Leskov i teorie romana*. In: *Ibidem*, s. 151.

7 N. S. Leskov i tradicija ruskogo romana v mirovom kontekste. In: *Ibidem*, s. 9.

doc. PaedDr. Zdeňka Matyušová, Ph.D.

Katedra slovanských jazyků a literatur
Oddělení ruského jazyka a literatury
Pedagogická fakulta, Jihočeská univerzita
Jeronýmova 10, 371 15 České Budějovice, Česká republika
matyus@pf.jcu.cz

Toto dílo lze užít v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-SA 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.